

Рекомендація Rec (2004) 4
Комітету Міністрів Ради Європи
державам-членам про роль
Європейської конвенції з прав людини
в університетській освіті та професійній підготовці

Ухвалено на 114 сесії Комітету Міністрів Ради Європи
12 травня 2004 року

(неофіційний переклад)

Комітет Міністрів згідно зі статтею 15(b) Статуту Ради Європи, вважаючи, що метою Ради Європи є досягнення більшого єднання між її членами і що одним із найважливіших засобів досягнення цієї мети є забезпечення і подальше здійснення прав людини та основоположних свобод;

знову підтверджуючи своє переконання, що Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (далі — Конвенція) має залишатися головним орієнтиром у справі захисту прав людини в Європі, та пам'ятаючи про своє зобов'язання вживати заходів для гарантування довгострокової ефективності системи контролю, встановленої Конвенцією;

нагадуючи про субсидіарний характер встановленого Конвенцією механізму контролю, який згідно зі статтею 1 означає, що права та свободи, гарантовані Конвенцією, мають захищатися передусім на національному рівні та застосовуватися національними органами;

вітаючи у цьому контексті те, що Конвенція стала невід'ємною складовою національного правопорядку всіх держав-учасниць;

підкреслюючи попереджувальну роль освіти у принципах, що відображають дух Конвенції, її стандарти і прецедентну практику, що ґрунтується на них;

нагадуючи, що заходи зі сприяння широкому опублікуванню і розповсюдженню тексту Конвенції та практики Європейського суду з прав людини (далі — Суд) у державах-членах є важливими для забезпечення впровадження Конвенції на національному рівні, як зазначено в Рекомендації Rec (2002) 13, вирішальним чинником для досягнення цієї мети є підсилення цих заходів іншими в галузі освіти і навчання;

наголошуючи на особливій значущості програм університетської освіти і професійної підготовки з метою забезпечення ефективного застосування Конвенції державними органами, включаючи всі сфери правозастосовної діяльності та відправлення правосуддя, у світлі прецедентної практики Суду;

беручи до уваги всі ухвалені резолюції та рекомендації щодо різних аспектів освіти в сфері прав людини, зокрема Резолюцію (78) 41 щодо викладання прав людини; Резолюцію (78) 40, яка містить положення про студіювання та дослідження в галузі прав людини в державах-членах Ради Європи, Рекомендацію № R (79) 16 щодо сприяння дослідженням у сфері прав людини в державах-членах Ради Європи, Рекомендацію № R (85) 7 щодо викладання та вивчення прав людини в школах, а також додаток до цієї Рекомендації, що містить поради щодо викладання та вивчення прав людини у школах;

пам'ятаючи про ту роль, яку можуть відігравати національні інституції з підтримки і захисту прав людини та неурядові організації, зокрема у сфері підготовки кадрів, відповідальних за правозастосування, і вітаючи вже висунуті в цій сфері ініціативи;

враховуючи різноманітність традицій і практики держав-членів у галузі університетської освіти і професійної підготовки та дедалі глибші знання конвенційної системи, рекомендує державам-членам:

I. Пересвідчитися в тому, що в рамках університетської освіти і професійної підготовки на національному рівні провадиться вивчення Конвенції та прецедентної практики Суду і що така освіта й підготовка включені, зокрема:

— як елемент загальної навчальної програми для одержання диплома в галузі права, а в разі потреби — в політичній та управлінській галузях, а крім того, упевнитися, що вони запропоновані як дисципліни на вибір для тих, хто бажає спеціалізуватися на цьому;

— як елемент підготовчих програм при складанні іспитів на місцевому або загальнодержавному рівнях для отримання різних правничих спеціальностей, а також первинної підготовки і підвищення кваліфікації суддів, прокурорів та адвокатів;

— як елемент програм первісної підготовки та підвищення кваліфікації кадрів у інших сферах правозастосовної діяльності та/або кадрів, які мають справу з особами, позбавленими волі (наприклад працівників правоохоронних органів чи служби безпеки, персоналу пенітенціарних установ і спеціалізованих лікарень), так само, як і персоналу імміграційних служб з урахуванням їхніх специфічних потреб.

II. Підвищити ефективність університетської освіти і професійної підготовки, зокрема за допомогою:

— забезпечення освітніх та навчальних процесів у постійних структурах — як державних, так і приватних — які мають здійснюватися особами, добре обізнаними з Конвенцією та практикою Суду, а також з методиками професійної підготовки;

— підтримання ініціатив, спрямованих на підготовку кваліфікованого викладацького і навчального персоналу в цій сфері.

III. Заохочувати ініціативи недержавного характеру зі сприяння розумінню та знанню системи Конвенції, такі як створення спеціальних структур для навчання та проведення досліджень у сфері прав людини, навчальних судових процесів, заходів з підвищення свідомого ставлення до прав людини.

Доручає Генеральному секретареві Ради Європи направити цю Рекомендацію тим урядам держав-учасниць Європейської конвенції з питань культури, які не є членами Ради Європи.

Додаток до Рекомендації Rec (2004) 4

Вступ

1. Конференція міністрів, присвячена 50-річчю Європейської конвенції з прав людини (далі — Конвенція), що проходила 3-4 листопада 2000 року в Римі, закликала держави—члени Ради Європи "вжити всіх можливих заходів для подальшого сприяння вивченню та розумінню прав людини в усіх секторах суспільства, зокрема у сфері підготовки юристів".

2. Зусилля, яких повинні докласти національні органи влади, є лише наслідком субсидіарного характеру механізму контролю, встановленого Конвенцією, який передбачає, що гарантовані Конвенцією права мають бути повністю захищені, передусім на національному рівні, і застосовуватися національними органами влади. Комітет Міністрів уже ухвалив резолюції та рекомендації, які стосуються різних аспектів цього питання і заохочують можливі ініціативи передусім незалежних національних інституцій з прав людини та неурядових організацій з метою сприяння глибшому розумінню і знанню Конвенції та практики Європейського суду з прав людини (далі — Суд).

3. Гарантування довгострокової ефективності конвенційної системи є одним із пріоритетів Ради Європи, а в цьому контексті й краще застосування Конвенції на національному рівні було визнано життєво необхідним. Отже, всі держави-члени повинні забезпечити належне вивчення Конвенції, зокрема при професійній підготовці юристів та

інших суб'єктів правозастосовної діяльності. З одного боку, це може допомогти зменшенню кількості порушень прав, гарантованих Конвенцією, внаслідок недостатнього знання Конвенції, а з іншого — зменшенню кількості поданих заяв, що явно не відповідають вимогам прийнятності.

4. У цій рекомендації йдеться про три допоміжні напрями діяльності, а саме:

i) запровадження належної освіти і навчання в галузі конвенційних прав та прецедентної практики Суду передусім у рамках вивчення правничих та політологічних дисциплін в університетах, а також під час професійної підготовки юристів та інших суб'єктів правозастосовної діяльності;

ii) гарантування ефективності освіти і навчання, що передбачає, зокрема, належну підготовку викладачів; та

iii) заохочення ініціатив зі сприяння розумінню та знанню конвенційної системи.

5. Враховуючи різноманітність традицій і практики в державах-членах щодо університетської освіти, професійної підготовки та дедалі глибшого знання Конвенції, саме на держави-члени покладено відповідальність за розробку власних освітніх програм, що відповідають внутрішньодержавній ситуації в цій сфері, згідно з принципом субсидіарності, причому за умови повного врахування стандартів Конвенції.

Університетська освіта і професійна підготовка

6. Державам-членам пропонується забезпечити належне вивчення Конвенції та прецедентної практики Суду за програмами для одержання університетських дипломів з права і складання кваліфікаційних адвокатських іспитів, а також для підвищення кваліфікації суддів, прокурорів та адвокатів.

Університетська освіта

7. Надзвичайно важливо, щоб вивчення Конвенції було включено до програм юридичних факультетів не лише як окремий предмет, а й "горизонтально" в кожній правовій дисципліні (кримінальне право, цивільне право тощо) для того, щоб студенти незалежно від спеціалізації після закінчення університету знали, як застосовувати Конвенцію у своїй галузі.

8. Слід заохочувати створення системи післядипломної освіти зі спеціалізацією за Конвенцією (скажімо, ступеня магістра або європейського магістра з прав людини та демократизації — Е.МА), яка охоплює двадцять сім університетів у п'ятнадцяти країнах Європи, а також створення скорочених університетських програм, таких як літні курси Міжнародного інституту прав людини Рене Кассена (Institut international des droits de l'homme Rene Cassin) (Страсбург) та Європейського університету (Флоренція).

Професійна підготовка

9. Професійна підготовка повинна сприяти ефективнішому застосуванню стандартів Конвенції та прецедентної практики Суду при обґрунтуванні рішень, що ухвалюються національними судами. До того ж юридичні поради, які надаються потенційним заявникам адвокатами з належним знанням Конвенції, могли б запобігти поданню заяв, що явно не відповідають вимогам прийнятності. Крім того, глибше знання Конвенції правниками сприятиме зменшенню кількості заяв, що надходять до Суду.

10. Спеціальна підготовка з вивчення Конвенції та її стандартів має бути включена до програм правничих шкіл та закладів з підготовки суддів і прокурорів. Це дало б змогу організовувати семінари як складову професійної підготовки адвокатів, суддів та прокурорів. Для адвокатів такі семінари можна було б проводити з ініціативи, наприклад, адвокатських об'єднань. У зв'язку із цим можна відзначити сучасний проект у рамках

Міжнародної асоціації адвокатів, що здійснюється за сприяння Суду, практикум для адвокатів з правил процедури Суду та процесуального права, а також виконання судових рішень. У деяких країнах завданням Міністерства юстиції є підвищення кваліфікації та участь у підготовці суддів з прецедентної практики Європейського суду; діючі судді можуть скористатися можливістю взяти участь в одно- або дводенних семінарах, не залишаючи своїх судових округів, та можливістю проходження щорічного стажування упродовж тижня; судді-студенти проходять підготовку, яку організує національна школа суддів (Ecole nationale de magistrature). Семінари також організуються на регулярній основі в рамках первісної підготовки або підвищення кваліфікації суддів.

11. Крім того, для суддів, адвокатів і прокурорів можна регулярно організовувати конференції та колоквиуми.

12. Для суддів і адвокатів міг би регулярно видаватися журнал щодо практики Суду. В деяких державах-членах Міністерство юстиції опубліковує допоміжні матеріали, які містять посилання на практику Суду та матеріали стосовно Конвенції. Ці публікації надсилаються в усі суди.

13. Державам-членам рекомендується забезпечити вивчення стандартів Конвенції при первісній підготовці та підвищенні кваліфікації представників інших професій, пов'язаних з правозастосовною діяльністю і триманням під вартою, наприклад працівників служби безпеки, правоохоронних органів, а також персоналу в'язниць, імміграційних служб, лікарень тощо. Постійне вивчення стандартів Конвенції є особливо важливим з огляду на еволюційний характер тлумачення та застосування цих стандартів у практиці Суду. Працівники органів, що мають справу з особами, позбавленими волі, повинні добре знати права цих осіб, гарантовані Конвенцією, та їх тлумачення Судом для того, щоб запобігти порушенням передусім статей 3, 5 і 8. Ось чому надзвичайно важливо, щоб у кожній державі-члені проводилася відповідна підготовка осіб за цими спеціальностями.

14. Спеціальний підготовчий курс з вивчення Конвенції та її стандартів, зокрема тих, що стосуються прав осіб, позбавлених волі, має бути закладений у програмах поліцейських шкіл та шкіл з підготовки наглядачів в'язниць. Як складова підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів, наглядачів та працівників інших відповідних органів можуть бути організовані спеціальні семінари.

Ефективність університетської освіти і професійної підготовки

15. З цією метою державам-членам рекомендується забезпечити надання університетської освіти і професійної підготовки в цій галузі у рамках постійних структур (державних і приватних) висококваліфікованими викладачами та вчителями.

16. Пріоритетне значення у цьому аспекті надається підготовці викладацького та навчального персоналу. Метою підготовки є забезпечення відповідності між рівнем знання ними напрацювань у прецедентній практиці Суду та конкретними вимогами кожної професії. Держави-члени повинні підтримувати ініціативи (дослідження у сферах, які охоплює Конвенція, методики викладання тощо), висунуті з метою гарантування якісної підготовки кваліфікованого викладацького та навчального персоналу в цій делікатній сфері, що постійно розвивається.

Сприяння розумінню та/або знанню конвенційної системи

17. Державам-членам рекомендовано сприяти ініціативам, спрямованим на розуміння та/або знання конвенційної системи. Такі ініціативи, що можуть виявлятися в найрізноманітніших формах, раніше вже довели свою ефективність, а отже, держави-члени повинні їх підтримувати.

18. Одним із прикладів такої ініціативи може бути організація для студентів-правників навчального судового процесу за Конвенцією та прецедентною практикою Суду з одночасним залученням до нього студентів, викладачів університетів та правників-професіоналів (суддів, прокурорів, адвокатів), як, скажімо, в диспуті щодо справи Спорронга і Люннрота (Sporrang and Lunnroth), організованому верховними судами Скандинавських країн, та паневропейському диспуті Рене Кассена для франкомовних країн, організованому асоціацією "Юріс Люді" (Juris Ludi) у приміщенні Ради Європи.